

УДК 378.14

Потапюк Л. М., Потапюк І. П.

Луцький національний технічний університет, Луцьк

Полтавська державна аграрна академія, Полтава

МОРАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються теоретичні аспекти проблеми моральних імперативів щодо вдосконалення вищої освіти. Наголошується на особливому призначенні вищих навчальних закладів. Виокремлюються основні завдання академічної спільноти (сприяння розвитку етичних та моральних цінностей в суспільстві, поширення академічної чесності та боротьба за її впровадження в повсякденне життя вишу). Підкреслюється важливість головних цінностей «здорового» академічного середовища, від яких залежить ефективність освіти та якість науково-дослідної роботи. Вказується на необхідності розробки та запровадження у ВНЗ національних кодексів етичних норм та правил, розвиненої інфраструктури міжнародних та національних організацій, доступу до провідних глобальних цифрових бібліотек в сфері етики, поваги до аргументованих думок, солідарності за чесне поводження з міжнародними партнерами, відкритого поширення інформації.

Ключові слова: академічна доброчесність, вища освіта, академічна спільнота, моральний імператив, моральні цінності.

Потапюк Л. Н., Потапюк И. П.

Луцкий национальный технический университет, Луцк

Полтавская государственная аграрная академия, Полтава

МОРАЛЬНЫЕ ИМПЕРАТИВЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье анализируются теоретические аспекты проблемы нравственных императивов по совершенствованию высшего образования. Отмечается особое назначение высших учебных заведений. Выделяются основные задачи академического сообщества (содействие развитию этических и нравственных ценностей в обществе, распространение академической честности и борьба за её внедрение в повседневную жизнь вуза). Подчеркивается важность главных ценностей «здоровой» академической среды, от которых зависит эффективность образования и качество научно-исследовательской работы. Указывается на необходимость разработки и внедрения в вузах национальных кодексов этических норм и правил, развитой инфраструктуры международных и национальных организаций, доступа к ведущим мировым цифровым библиотекам в сфере этики, уважения к аргументированным мыслям, солидарности за честное обращение с международными партнерами, открытого распространения информации.

Ключевые слова: академическая добродетель, высшее образование, академическое сообщество, моральный императив, моральные ценности.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Друга половина ХХ ст. стала часом радикальних трансформацій сфери світової системи вищої освіти. Основними факторами її впливу визнають масовість, що привела до збільшення кількості студентів; економізацію академічного простору, що зумовлює зростання впливу запитів, потреб абітурієнтів, студентів на зміст, практичну орієнтованість курсів; глобалізацію, що призводить до орієнтації на тенденції розвитку світової економіки, прискорений розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій, створення міжнародної мережі знань, набуття англійською мовою домінуючої позиції в розповсюдженні наукової інформації [11]. Усе це

стимулює зростання соціальної, професійної мобільності студентської молоді, пошук нових партнерів для фінансування вищої освіти, посилення її диверсифікації в більшості країнах, нової структури виробництва наукового знання, постійне зростання цінності проблемно-орієнтованого знання, його трансдисциплінарний характер.

Такі трансформації впливають на зниження академічних стандартів, певні зміни, деформації усіх гравців етичного поля вищої школи. Системи професійних цінностей, моральних норм, традицій внутрішніх стосунків, відносин із соціальним оточенням визначають принципи взаємодії у цій складній соціальній мережі, що підтримує науково-освітню діяльність. Визначення власних моральних стандартів, їх співставлення з кращими взірцями академічної культури, втілення в життя у всіх напрямках роботи вищого навчального закладу є виявом прагнення вітчизняної освітньої спільноти взяти на себе відповідальність у захисті норм права й базових академічних та етичних цінностей, забезпеченні якості й належних результатів навчання. Тому саме сьогодні особливо актуальною стає проблема соціально-професійного становлення студентів через поширення чесності в академічному середовищі України та її вплив на реальну побудову автономії академічного простору.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Професійний розвиток неможливий без загально світоглядного, який формує не лише фахівця, а й соціально активного й відповідального громадянина, лідера, здатного змінювати світ на краще. Цей процес не може стати реальністю без академічної доброчесності. Тому очевидною потребою є введення проблематики утвердження академічної порядності в академічне співтовариство, способи його самоорганізації та соціальних ролей, оскільки саме освітні установи дуже часто беруть на себе основну відповідальність у подоланні моральної кризи усього суспільства. Таким чином, усвідомлений моральний вибір, турбота про репутацію стають одним із основних механізмів внутрішньої саморегуляції академічної спільноти, визначають її етичні пріоритети, розстановку сил та логіку професійних комунікацій.

Академічна доброчесність – це моральний кодекс та етичні правила цивілізованого наукового та освітнього співтовариства. Поняття «академічної доброчесності» включає в себе такі цінності, як запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату; підтримку академічних стандартів; чесність і ретельність у дослідженнях і науковому видавництві. Аналіз опрацьованих нами наукових джерел показує, що в основу класичного сьогодні визначення цього поняття покладено поєднання фундаментальних чеснот – чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності, а згодом і мужності [5]. Однак до сучасного розуміння цього поняття, яке сформульоване в документі Центру академічної доброчесності (The Center for Academic Integrity, 1999), що представляє собою Консорціум більше ніж з 200 американських коледжів, університетів, громадських організацій, академічна спільнота прийшла поступово [3].

Історія виникнення терміну «академічна доброчесність» є непростюю і, щоб краще зрозуміти, варто розглядати її крізь призму таких понять, як кодекс, обітниця, комітет та система честі. Спробуємо розібратися у значенні кожного з них.

Кодекс честі (в академічному контексті) передбачає звід норм того, що вважається чесним та етичним всередині академічної спільноти. Це поняття виникло в коледжі Вільяма та Мері (штат Вірджинія, США, 1736). Принаймні цим роком датовані перші документи [6].

Обітниця честі – це коротка фраза, яку студенти проговорюють на процедурі прийняття до університету або зазначають на своїх іспитових роботах. Через зростання випадків порушення правил академічної спільноти студентами рада факультету Університету Вірджинії ухвалила постанову (1842) брати із них письмове засвідчення про заборону списувати. Автором постанови був викладач правознавства Дж. Такер, який першим втілював свою ідею, запропонувавши студентам записати на початку своєї екзаменаційної роботи Обітницю честі. Перший суд честі відбувся лише через дев'ять років після впровадження

обітниці й порушника було покарано виключенням, що можна вважати доказом дієвості цього методу. Наразі до обітниці честі цього університету входять три основних «не»: не брехати, не списувати, не красти [3].

Комітет честі – це орган, що контролює дотримання кодексу, ухвалює рішення щодо порушників. Він складається із представників різних категорій учасників освітнього процесу, зокрема представників усіх факультетів. У форматі сталого органу виник у тому ж Університеті штату Вірджинія (1912) як відгук на потребу контролю за дотриманням принципів честі навчального закладу [3].

Система честі передбачає комплекс заходів, спрямованих на підтримання принципів честі всередині університету (поєднання попередніх елементів). Наприкінці XIX ст. інші вищі навчальні заклади почали переймати систему честі й приймати власні формулювання кодексу честі та обітниці честі. Якщо спочатку основний акцент у кодексі честі зосереджувався на поведінці студентів, то у наш час це поняття інколи співзвучне з поняттям «етичний кодекс викладача». У деяких університетах (наприклад, у Бостонському) ці документи об'єднано під назвою «академічний кодекс поведінки». У цих документах міститься етичний кодекс для усієї академічної спільноти. Однак, варто зазначити, що етичний кодекс викладача виник значно раніше і своєю історією відходить до витоків виникнення етичних настанов для певних професій відповідно до їх специфіки. Основними рисами, які відрізняють його від кодексу честі, є більш вільна структура документу, відповідальність за етичну поведінку студентів та пропагування принципів добродетності серед них [3].

Безумовно, етична складова є необхідною умовою наукової діяльності, так як відносини у науковому співтоваристві повинні будуватися на довірі та інтелектуальній чесності. У цьому відношенні найбільш популярною вважається описана у роботі Р. Мертона «Нормативна структура науки» (1942) концепція, в якій автор етос науки розглядає як комплекс цінностей і норм, що відтворювалися поколіннями вчених [10]. Він чітко окреслює чотири моральні імперативи науки: універсалізм, комунізм, безкорисливість, організований скептицизм, які невдовзі були доповнені п'ятим – оригінальністю [13]. У роки холодної війни «комунізм» було замінено на «комуналізм». Така сукупність моральних принципів науки стала широко відомою під абревіатурою CUDOS (communalism, universalism, disinterestedness, originality, scepticism) [2]. Сутність концепції Р. Мертона полягала в тому що, чим серйозніше вчені орієнтувалися у своїй дослідницькій роботі на моральні норми, тим краще як в якісному, так і в кількісному відношенні досягалася мета дослідження.

Однак німецький філософ Х. Шпіннер заперечив мертонівську концепцію, оскільки, на його думку, жодна із названих Р. Мертоном моральних максим не виходила за рамки сфери знання і не пов'язувала результати пізнавального процесу з відповідальністю учених. Х. Шпіннер запропонував власну модель «нового» наукового етосу, в якій уточнив значення поняття «відповідальність» (оскільки існуюча позиція є досить невизначеною і мозаїчною) і, здійснивши деяку диференціацію в самій постановці питання, визначив суть проблеми внутрішньої відповідальності вченого за науку. Проте відповіді Х. Шпіннера не мають нормативного характеру, а є лише структурними елементами слідства, що виводяться ним з умов сучасної науки як професії і заняття [12].

Таким чином, вважаємо, що на сучасному етапі етос академічних свобод стає надійним імперативом збереження високих моральних чеснот, професійності, що створює умови для формування «здорового» академічного простору, який в свою чергу сприяє формуванню нової особистості, здатної постійно вдосконалювати себе, зростати професійно, творчо, інтелектуально; внутрішній суверенності усіх учасників академічного середовища як науковців, і як особистостей.

У контексті означеної проблеми спеціального підкреслення заслуговують й культурні виміри академічної добродетності. Про академічну добродетність можна говорити на

індивідуальному (на рівні конкретного студента, викладача, науковця, керівника); інституційному (толерування/нетолерування таких явищ на рівні окремого вищого навчального закладу); системному (утвердження принципів академічної доброчесності на рівні усієї системи вищої освіти і науки) та колегіальному (на рівні академічного середовища у широкому його розумінні) рівнях.

Так, індивідуальний та колегіальний виміри є більш особистісними й перебувають персональних відносин, інституційний та системний – це сфера нормативного й адміністративного регулювання та відповідальності. У країнах з високим рівнем розвитку академічних цінностей доброчесність перебуває у царині індивідуальної та колегіальної культури, і втрата репутації обходиться науковцям дуже дорого. Фіксація порушень цих принципів може призвести до завершення ними академічної кар'єри, занесення до «чорних списків» осіб, яких виключають з грантових програм, дослідницьких проектів, звільняють з університету чи наукової установи і, відповідно, інституція відразу ж втрачає свою репутацію.

Однак, як стверджують науковці, в умовах слабкої корпоративної культури академічного середовища та масового толерування порушень і корупційних діянь усередині самої системи саме інституційні та системні інструменти повинні відіграти основну роль у демонтажі присутніх девіантних практик та вкоріненні нової культури доброчесності [2].

Варто також звернути увагу на документи, які впливають на сучасну університетську культуру. З-поміж них можна виділити спільно схвалене Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти (2012). Цей документ пропонує певну рамку, партію між основними акторами університетської сцени, що формує їхню згоду і відповідальність за слідування визначеним принципам (академічна чесність, етична поведінка в дослідженнях; рівність, справедливість, відсутність дискримінації; підзвітність, прозорість, незалежність; критичний аналіз, повага до аргументованих думок; відповідальність за використання ресурсів, навколишнього середовища; вільне, відкрите поширення знань, інформації; солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами), які зможуть сформувати організаційну та моральну ідентичність усього академічного співтовариства.

Відчутним проявом усвідомлення важливості етичного виміру в процесі трансформації структури вищої освіти стало проведення Міжнародної конференції (2004), вагомим результатом якої було прийняття Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні. На думку учасників конференції, «цінності, етичні стандарти мають впливати не лише на науковий, культурний та політичний розвиток академічної спільноти, але й допоможуть у формуванні моральності суспільства загалом. Університети повинні прикласти всі зусилля для досягнення етичних стандартів, дотримання та втілення їх у життя» [1].

У розділі Декларації «Цінності та принципи» були чітко визначені ролі академічної етики, культури, спільноти, академічна доброчесність в процесах викладання та навчання, демократичне та етичне керівництво й управління, дослідження, що базуються на академічній доброчесності й соціальній відповідальності. До ключових вартостей академічної доброчесності учасники конференції віднесли чесність, довіру, справедливість, відповідальність, підзвітність, повагу. Так, виховання чесності, за текстом Декларації, «слід починати з себе, а потім добиватися її поширення серед усіх членів академічної спільноти, не допускаючи ніяких форм обману, брехні, шахрайства, крадіжки, інших форм нечесної поведінки. Довіра є основою для клімату роботи, який сприяє творчості, індивідуальному розвитку. Забезпечення справедливості у викладанні, оцінці досягнень, наукових дослідженнях, кар'єрному просуванні персоналу, отриманні нагород, ступенів має ґрунтуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних, об'єктивних критеріях. Вільний обмін ідеями, свобода висловлювань базуються на взаємній

повазі, яку поділяють усі члени академічної спільноти. Відповідальність повинні нести всі члени академічного середовища, що дозволить забезпечити підзвітність, вільне вираження поглядів, супротив неправомірним діям...» [1].

На окрему увагу серед усіх принципів академічної доброчесності заслуговує уникнення плагіату у власних роботах. На думку науковця Тедді Фішмена, поняття плагіату часто вважають інтуїтивно зрозумілим, відповідно використовують не зовсім доречно і подекуди некоректно ототожнюють з шахрайством, крадіжкою, порушенням авторського права. Некоректність полягає в тому, що плагіат не завжди може бути чимось з переліченого. Учений стверджує, що «плагіат відбувається у тому випадку, коли використовують слова, ідеї чи результати праці, які належать іншому визначеному джерелу чи конкретній людині, на яких не вказано посилання на працю, з якої вона була запозичена, з метою отримання певної користі, пошани, вигоди, які не обов'язково мають бути матеріальними» [7].

Як бачимо, принципи академічної чесності виступають своєрідним моральним імперативом подальшого вдосконалення вищої освіти, оскільки студент стає більш відкритий до нових цінностей та суспільних стандартів.

Досягненню єдності академічної культури, високого рівня професійної етики, слідуванню моральним цінностям та стандартам сприяє також розвинена інфраструктура міжнародних та національних організацій, серед яких чільне місце займає Міжнародний Центр академічної доброчесності (The International Center for Academic Integrity) [9], що розпочав свою діяльність в США (1992) як національна організація і у 2010 році офіційно був перейменований у Міжнародний центр академічної чесності. До 2014 року число членів цього об'єднання збільшилося до майже 250 установ і близько 1500 представників із 21 країни на всіх континентах. Основним інструментарієм, який використовує Центр, є проведення щорічних міжнародних конференцій, організація дослідницьких проєктів, розробка керівництв та рекомендацій для аналізу, оцінювання і побудови ефективних стратегій запровадження академічної доброчесності в освітню практику [2].

Чимале значення в обмін міжнародним досвідом та подальший розвиток досліджень у цій галузі вносить такий науковий журнал, як *Journal of Academic and Business Ethics* [8]. Перше видання публікується міжнародною видавничою компанією Springer Science+Business Media, що спеціалізується на виданні академічних журналів та наукових книг. Видання є міждисциплінарним, рецензованим журналом, яке розглядає етичні питання, що виникають на всіх етапах після середньої освіти в сфері навчання, наукових досліджень та управління нею. Особливу увагу журнал приділяє висвітленню цінностей, цілей, функцій освітніх установ. Окрім оригінальних дослідницьких статей публікуються також короткі аналітичні огляди, листи, рецензії на книги.

Друге видання є органом Інституту академічних та ділових досліджень США (Academic and Business Research Institute) [8] і публікує оригінальні, досі неоприлюднені роботи, пов'язані з етичними проблемами сучасного бізнесу й освіти. Найбільш розповсюдженими темами статей, які торкаються академічної етики, є плагіат, академічна чесність, академічна політика, форми академічного шахрайства. Типовими темами статей, які присвячені діловій етиці, є корпоративне шахрайство, сексуальні домагання, інтелектуальні форми злочинності та законодавчі аспекти.

Окремої уваги заслуговує глобальна мережа *Globethics.net* [4], яка нині об'єднує понад 163 000 осіб і установ, що зацікавлені у різних сферах прикладної етики. Вона надає доступ до ресурсів з цих питань, особливо через доступ до провідних глобальних цифрових бібліотек в сфері етики, допомагає налагодити взаємодію в ході досліджень, проведенні конференцій, публікацій в Інтернет та обміні інформацією.

Чудові можливості для дослідження надає складова цієї мережі – глобальна цифрова бібліотека з питань етики (*GlobeEthicsLib*) [4] (2008), яка сьогодні включає 4 250 000

повнотекстових документів і є світовим лідером подібних бібліотек з питань етики. Мережею зараз вирішується побудова подібних бібліотек із суміжних галузей знань.

ВИСНОВКИ. Сьогодні університети набувають нового призначення та беруть на себе нові зобов'язання – сприяти розвитку етичних та моральних цінностей в суспільстві. Без радикальних змін в моральній сфері, прийняття нової хартії корпоративних взаємовідносин, координації університетських зусиль та дій інших учасників громадянського суспільства вища школа не може покращити своє управління, забезпечити академічну якість, фінансову оптимізацію діяльності університету, а відтак і виховати молоде покоління, яке здатне розвивати свою гідність, прагнення до інтелектуального життя, уміння позиціонувати себе у моральному і ціннісному аспектах.

Головними цінностями «здорової» академічної спільноти мають стати чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та підзвітність. Від цих цінностей залежить ефективність освіти та якість науково-дослідної роботи, оскільки чесність починається з кожного студента та поширюється на всю академічну громаду, унеможливаючи таким чином будь-яку академічну недоброчесність. Для досягнення цінностей необхідні розробка та запровадження національних кодексів етичних норм та правил; сприяння міжнародній співпраці, розвинена інфраструктура міжнародних та національних організацій, доступ до провідних глобальних цифрових бібліотек в сфері етики, повага до аргументованих думок, етична поведінка в дослідженнях, солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами, відкрите поширення знань, інформації.

Цінності та етичні норми, які сповідують вищі навчальні заклади, матимуть вирішальний вплив не лише на культурний та політичний розвиток академічної спільноти, але і допоможуть сформуванню моральних засад суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бухарестская декларация по этическим ценностям и принципам высшего образования в Европейском регионе [Електронний ресурс] // CEPES, Бухарест. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.sde.ru/files/t/pdf/2.pdf>.

2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету [моногр.] / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – 234 с.

3. Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України // Міністерство освіти і науки України й Інститут освітньої аналітики. – Київ, 2016. – С. 42.

4. Глобальна цифрова бібліотека з питань етики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.globethics.net/>

5. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – М. : Хранитель, 2006. – 873 с.

6. Цокур О. С. «Кодекс честі» в системі вищої освіти США / О. С. Цокур // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 150. – С. 57 – 62.

7. Fishman T. «We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright // 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI) 28-30 September 2009, University of Wollongong NSW Australia, – 2010. – PP.1 – 4.

8. Journal of Academic and Business Ethics [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.aabri.com/jabe.html>.

9. International Center for Academic Integrity [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.academicintegrity.org/ica/home.php>.

10. Merton R. K. *The Sociology of Science* / R. K. Merton. – N.Y., 1973. – P. 267 – 278.

11. Altbach Ph. G. *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education* / Philip G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumble // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. – France, 2009. – PP. 3 – 4.

12. Spinner H. *Das «wissenschaftliche Ethos» als Sonderethik des Wissens* / H. Spinner. – Tübingen, 1985. –167 p.

13. The center for academic integrity. *The fundamental values of academic integrity* [Електронний ресурс] // The Center for Academic Integrity by the Office of College Relations at Oakton Community College, Des Plaines, Illinois. October, 1999. – Режим доступу: <http://www.academicintegrity.org>.

Potapiuk L., Potapiuk I.

Lutsk national technical university, Lutsk

Poltava state agrarian academy, Poltava

MORAL IMPERATIVES FOR THE IMPROVEMENT OF HIGHER EDUCATION

The article deals with theoretical aspects of the problem of moral imperatives for the improvement of higher education. Particular attention is drawn to the purpose of higher education institutions. The main tasks of the academic community (the promotion of ethical and moral values in society, the proliferation of academic honesty and the struggle for its implementation in the everyday life of the University) are allocated. The effectiveness of education and quality of research work depends on the main values of healthy academic environment. The need for the development and implementation at the university national codes of ethics and rules, developed infrastructure of international and national organizations, access to the leading global digital library in the field of ethics, respect for reasoned opinions, solidarity for fair treatment of international partners, the open dissemination of information.

Keywords: academic virtue, higher education, academic community, moral imperative, moral values.

REFERENCES

1. (2004), *Buharestskaya deklaratsiya po eticheskim tsennostyam i printsipam vysshego obrazovaniya v Evropeyskom regione*, CEPES, Buharest, available at: <http://www.sde.ru/files/t/pdf/2.pdf.ekst> (accessed February 25, 2017). [in Ukrainian].

2. Finikova, T.V. and Artiukhova, A.Ye. (2016), *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu*, Takson, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].

3. (2016), *Analychna dovidka za rezultatamy doslidzhennia praktyk akademichnoi dobrochesnosti u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy*, „Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy and Instytut osvitnoi analityky, Kyiv, p. 42. [in Ukrainian].

4. *Hlobalna tsyfrova biblioteka z pytan etyky*, available at: <http://www.globethics.net> (accessed January 10, 2017). [in Ukrainian].

5. Merton, R. (2006), *Sotsyalnaia teoriya y sotsyalnaia struktura*, Khranytel, Moscow. [in Ukrainian].

6. Tsokur, O.S. (2009), «Kodeks chesti» v systemi vyshchoi osvity SShA, *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho, Pedahohichni nauky*, iss. 150, pp. 57-62. [in Ukrainian].

7. Fishman T. (2010), "«We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright", *4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI)*, 28-30 September 2009, *University of Wollongong NSW Australia*, pp.1-4.

8. Journal of Academic and Business Ethics, available at: <http://www.aabri.com/jabe.html>. (accessed February 05, 2017)].

9. International Center for Academic Integrity, available at: <http://www.academicintegrity.org/icaei/home.php> (accessed February 10, 2016).

10. Merton, R. K. (1973), *The Sociology of Science*, N.Y., pp. 267-278.

11. Altbach, Philip G., Reisberg, Liz and Rumble, Laura E. (2009), "Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education", *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, France, pp. 3-4.

12. Spinner, H. (1985), *Das «wissenschaftliche Ethos» als Sonderethik des Wissens*, Tübingen. [in German].

13. The center for academic integrity. The fundamental values of academic integrity, *The Center for Academic Integrity by the Office of College Relations at Oakton Community College*, Des Plaines, Illinois, October, 1999, available at: <http://www.academicintegrity.org> (accessed February 12, 2017).

Потапюк Лілія Миколаївна,

к.пед.н., доцент,
доцент кафедри інженерної педагогіки,
психології та українознавства,
Луцький національний технічний
університет,
вул. Львівська, 75, м. Луцьк,
Волинської обл., Україна, 43018.
Тел. +38(050) 17-27-719
E-mail: potapiuk_l@bigmir.net

Potapiuk Lilya Mykolaivna,

Cand.Sc. (Ped.), Associate Professor,
Associate Professor of Engineering
Pedagogics, Psychology and Ukrainian
Studies Department,
Lutsk National Technical University,
75, vul. Lvivska, Lutsk, Volyn Region,
Ukraine, 43018.
Tel. +38(050) 17-27-719.
E-mail: potapiuk_l@bigmir.net

Потапюк Ірина Петрівна,

к.е.н.,
доцент кафедри менеджменту,
Полтавська державна аграрна академія,
вул. Сковороди 1/3, м. Полтава
Полтавської обл., Україна, 36003.
Тел. +38(050) 136-03-22.
E-mail: radost3s@bigmir.net

Potapiuk Iryna Petrivna,

Cand.Sc. (Econ.),
Associate Professor of Management Chair,
Poltava State Agrarian Academy,
1/3, vul. Skovorody, Poltava, Poltava Region,
Ukraine, 36003.
Tel. +38(050) 136-03-22/
E-mail: radost3s@bigmir.net

Стаття надійшла 09.03.2017